

DEKLARACIJA O PROMOCIJI BOLNIKOVIH PRAVIC V EVROPI

Vera Grbec

Svetovna zdravstvena organizacija (SZO), Regionalni urad za Evropo je na posvetovanju v Amsterdamu marca 1994 sprejel Osnutek deklaracije o promociji pravic bolnikov v Evropi. Namen tega dokumenta je doseči razvijanje in doslednejše izvajanje zaščite pravic bolnikov v vseh državah, članicah evropske SZO.

Zavedamo se, da teh pravic ne moremo zagotavljati samo s predpisi in nato pričakovati, da se bodo izpolnjevale same po sebi. Potrebno je mnogo časa in prizadevanj, da bodo postale zares učinkovite.

Strategija delovanja bi morala biti usmerjena predvsem na naslednja področja:

- zakonodaja in regulativi, ki urejajo pravice in odgovornosti bolnikov, zdravstvenih delavcev in zdravstvenih institucij;
- kodeksi etike zdravnikov, medicinskih sester in drugih zdravstvenih delavcev, Lista pravic bolnikov in drugi dokumenti;
- podpora vlade pri ustanavljanju in učinkovitem delovanju nevladnih organizacij, ki se vključuje na področje bolnikovih pravic;
- vključevanje medijev in sredstev javnega obveščanja;
- seminarji, izpopolnjevanje znanja in vedenja o vlogi in odnosih med zdravstvenimi delavci in bolnikom.

Razvoj velikih zdravstvenih sistemov in njihova kompleksnost sta povzročila, da je delo v zdravstveni praksi postalo bolj brezosebno in dehumanizirano in često temelji na birokratskem odnosu. Na drugi strani pa razvoj medicinske in zdravstvene znanosti spodbuja nova prizadevanja in spoznanja o pravici posameznika, da se sam opredeli glede stvari, ki ga zadevajo, na osnovi polne informiranosti, ter o drugih pravicah.

Deklaracija o promociji bolnikovih pravic v Evropi ima svojo osnovo v temeljnih listinah, kot so: Splošna deklaracija o človekovih pravicah, ki jo je sprejela OZN 10. dec. 1948, Evropska konvencija o človekovih pravicah iz leta 1950, Mednarodna konvencija o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966, Mednarodna konvencija o ekonomskih, socialnih in političnih pravicah iz leta 1966 in druge.

Deklaracija izraža željo ljudi, ne samo za izboljšanje zdravstvene oskrbe, temveč tudi za polnejše priznanje njihovih pravic kot bolnikov.

Cilji dokumenta:

- ponovna potrditev temeljnih človekovih pravic v zdravstvu, še posebej zaščita dostojanstva in integritete človekove osebnosti;
- obveza držav članic, da pri kreiranju zdravstvene politike opredelijo temeljna načela, ki se nanašajo na človekove pravice;
- izboljšanje odnosov bolnik-zdravstveni delavec in aktivnejša vloga bolnika;
- zagotavljanje temeljnih človekovih pravic in razvoj humanizacije pomoči pri vseh bolnikih, s posebno pozornostjo do najbolj ranljivih med njimi: otrocih, psihiatričnih bolnikov, starejših, bolnikov v kritičnem stanju itn.

Deklaracija vsebuje šest področij:

človekove pravice in vrednote v zdravstveni oskrbi, informiranje, soglasje, zaupnost in zasebnost, zdravstvena oskrba in postopki, uporaba.

Vsebinsko povzemamo nekatere določbe, ki so pri nas še premalo upoštevane.

- Predpogoj za kakršnokoli medicinsko intervencijo je informirano soglasje bolnika.
- Informirano soglasje moramo pridobiti tudi pri sodelovanju bolnika v zdravstvenem izobraževanju.
- Bolniki imajo pravico dostopa do svoje dokumentacije o diagnozi in postopkih zdravstvene oskrbe in pravico, da prejmejo kopijo teh zdravstvenih aktov.
- Medicinske intervencije se lahko opravijo samo ob ustreznem spoštovanju bolnikove zasebnosti. To pomeni, da načrtovano intervencijo izvedemo le ob prisotnosti tistih oseb, ki so nujno potrebne za izvedbo, razen če bolnik ne da drugačnega soglasja.
- Bolniki imajo pravico do kakovostne zdravstvene oskrbe, ki vključuje oboje: visok tehnični standard in human odnos med bolnikom in zdravstvenim delavcem.
- Bolniki imajo pravico do humane terminalne zdravstvene oskrbe ter umiranja z dostojanstvom.

– Bolniki imajo pravico, da se njihove pritožbe temeljito preučijo na učinkovit in hiter način in da so o izidu obveščeni.

Ta vprašanja so temelj vsakega delovanja, vendar jim pri nas še vedno posvečamo premalo pozornosti. Nekatere pravice bolnikov so opredeljene v zdravstveni zakonodaji, ki pa ne blaži dovolj tradicionalnega paternalističnega odnosa. Večja občutljivost za ta vprašanja se kaže v kodeksih. Še posebej smo bili v Kodeksu etike medicinskih sester in zdravstvenih tehnikov Slovenije pozorni na pravico do avtonomije, dostojanstva in zasebnosti bolnika. Gotovo so kodeksi bolj namenjeni ozaveščanju zdravstvenih delavcev. Pogrešamo pa informiranje bolnikov o njihovih pravicah. Bolniki, še posebej v bolnišnicah, so slabo obveščeni o svojih pravicah, saj redkokdaj prejmejo celo takšno informativno gradivo, kot je na primer

hišni red. V tujini, v državah z razvito demokracijo poznajo že več desetletij tako imenovano Listo pravic hospitaliziranih bolnikov (Patient Charter), kjer so opredeljene njihove pravice, pa tudi dolžnosti in način intervencije za zaščito le-teh, kadar so kršene. Listo ponavadi izda Združenje bolnišnic določene države in jo prejme vsak hospitaliziran bolnik. Odpraviti bi morali zastarele, avtokratske vzorce v odnosu zdravstveni delavec-bolnik tam, kjer še obstajajo, in izboljšati komunikacijo. Ponekod je še v navadi »revijska« predstavitev bolnikov, ki je v nasprotju z načelom zasebnosti in dostojanstva bolnika. Dostojanstvo človeka ni odvisno od pozitivnih ali negativnih človekovih telesnih, duševnih ali družbenih značilnosti. Vsa človeška bitja so rojena svobodna z dostojanstvom in pravicami. (Splošna deklaracija o človekovih pravicah, 1948).